

سفره‌ی هفت سین کلاسی

نوروز پیوند دوباره با طبیعت، زندگی و تاریخ و پیوند با کسانی است که سال‌ها و قرن‌ها در این سرزمین زیسته‌اند. در نوروز حس نودوستی و نوحواهی وجود دارد، به همین دلیل ایام بسیار ممتازی است. ابوریحان بیرونی هم، در کتاب الباقیه، نوروز را به جمشید نسبت می‌دهد که چون جمشید به پادشاهی رسید، این کار خیلی بزرگ به نظر رسید، آن روز را نوروز نامیدند و عید نام گرفت.

برپایی جشن نوروز در زمان هخامنشیان نیز رایج بود. کوروش به سال ۵۳۸ قبل از میلاد در جشن ملی اعلام کرد که در این روز برنامه‌هایی برای ترفیع رتبه‌ی سربازان، پاک‌سازی مکان‌های همگانی و خانه‌های شخصی و همچنین بخشش محکومان دارد و این راه ادامه یافت. در عصر حاضر نیز آیین‌هایی چون خانه‌تکانی، چهارشنبه‌سوری، دیدوبازدید، تهیه‌ی غذاهای نوروزی و خرید لباس و شیرینی و تنقلات، چیدن سفره‌ی هفت‌سین در میان ایرانیان وجود دارند. آخرین آیین نوروزی هم مراسم سیزده‌به‌در و رفتن به دامن طبیعت است.

طرح سفره‌ی هفت‌سین

در این نوشته یک تجربه‌ی یادگیری کلاسی را که با موضوع نوروز مرتبط است، آورده‌ایم. ابتدا توضیحی درباره‌ی مفهوم تجربه و یادگیری می‌دهیم. تجربه در یک معنای عام به همه‌ی مهارت‌ها و دانسته‌های پیرامون برخی پدیده‌ها و موضوعات اطلاق می‌شود که ناشی از برخورد با آن موضوعات و درگیری با آن پدیده‌ها در خلال دورانی معین است.

یادگیری ایجاد تغییر در یادگیرنده است که بر اثر کسب تجربه حاصل شده باشد. به عبارت دیگر، یادگیری منجر به تغییر می‌شود؛ یعنی وضعیت هر موجود زنده‌ای، از جمله انسان، بعد از کسب تجربه‌ی یادگیری، چه ساده باشد چه پیچیده، به حالت جدیدی تغییر می‌یابد.

آنچه در طول زندگی، بیش از هر عامل دیگری، سبب دگرگونی در افراد می‌شود،

نوروز یکی از کهن‌ترین جشن‌های به‌جامانده از دوران باستان است که شروع آن، آغاز فصل بهار است، یعنی از لحظه‌ی اعتدال بهاری آغاز می‌شود که اول برج حمل نیز به آن گویند. در تقویم هجری خورشیدی، نخستین روز سال یعنی هرمز با آغاز فروردین برابر است. در تقویم میلادی نیز نوروز با ۲۱ یا ۲۲ مارس مطابقت دارد.

سیده سهیلا طاهری

آموزگار پایه‌ی ششم ابتدایی،
استان ایلام، شهرستان دره‌سر

ای دگرگون‌کننده‌ی قلب‌ها و چشم‌ها، ای گرداننده‌ی روزها و شب‌ها، ای تغییردهنده‌ی حال انسان و طبیعت، حال ما را به بهترین حال دگرگون بفرما.

آیندازی

اسفندماه

دوره‌ی بیست‌وششم
شماره‌ی ۶ | ۱۴۰۱

۱۸

همین تجربه‌های یادگیری است. به همین دلیل افرادی که فرصت‌های یادگیری و کسب تجربه‌های بیشتری دارند از کسانی که فرصت‌های کمتری برای یادگیری دارند و زندگی یکنواختی را می‌گذرانند بیشتر تغییر می‌کنند. در واقع زندگی انسان‌ها مانند رود خروشان است که همواره در حال نوشدن و دگرگونی است. این تغییر و دگرگونی در نتیجه کسب تجربه و یادگیری رخ می‌دهد. باید توجه داشت که هر نوع یادگیری به تغییر می‌انجامد، اما هر نوع تغییری را نمی‌توان به حساب یادگیری گذاشت.

تجربه‌ی یادگیری چیزی است که به‌واسطه‌ی آن فراگیر ملزم به استفاده از ایده‌های موجود و مهارت‌های یادگیری می‌شود. در کلاس درس، تجربه‌های یادگیری از برنامه‌ریزی درست نشئت می‌گیرد. برنامه‌ریزی شرط اولیه و اساسی برای تدریس موفقیت‌آمیز هر معلم است. تجربه‌ای که در ادامه توضیح داده می‌شود، نمونه‌ای از یک تجربه‌ی یادگیری است که از طریق آن دانش‌آموزان توانستند مفاهیم گوناگون مرتبط با درس‌هایشان را بیاموزند.

اهداف طرح

۱. صرفه‌ی اقتصادی و نداشتن هزینه‌ی زیاد؛
۲. آشنایی با سنت و آداب‌ورسوم عید نوروزی؛
۳. استفاده از مواد دورریختنی و قابل بازیافت؛
۴. تقویت روحیه‌ی گروهی؛

۵. ارزیابی آموخته‌های پیشین خود و یادگیری مهارت‌های زندگی؛

۶. ارتباط‌داشتن سفره‌ی هفت‌سین با درس‌های دیگر؛

۷. تقویت مشارکت اجتماعی؛

۸. تقویت اعتمادبه‌نفس؛

۹. کشف استعدادها و علایق و تفاوت‌های فردی؛

۱۰. برگزاری جشن سال نو در کلاس؛

۱۱. توجه به روحیه‌ی زیباشناختی دانش‌آموزان؛

۱۲. یادگرفتن فعالیت‌های هنری و لذت‌بردن از آن‌ها.

مخاطبان

تجربه‌ی «سفره‌ی هفت‌سین کلاسی» به این موضوع می‌پردازد که چگونه سفره‌ی هفت‌سین را با درس‌های پایه‌ی ششم تلفیق کنیم.

یکی از عواملی که باعث نشاط و فعال بودن دانش‌آموزان در کلاس می‌شود، استفاده از قدرت خلاقیت و ایفای نقش است. دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی بسیار خلاق و فعال‌اند. وظیفه‌ی ما معلمان است که این خلاقیت را به نمایش بگذاریم. در اوایل اسفندماه ۱۳۹۶، پیشنهاد تهیه‌ی سفره‌ی هفت‌سین در کلاس را به دانش‌آموزانم دادم که مورد استقبال آن‌ها قرار گرفت. تصمیم گرفتم تا سفره‌ی هفت‌سین را در قالب یک درس برای آن‌ها تدریس و با درس‌های دیگر تلفیق کنم. آن روز برای دانش‌آموزان و خودم بسیار لذت‌بخش و به‌یادماندنی بود.

برنامه‌ی تلفیقی، یعنی طراحی فعالیت‌های یادگیری به‌گونه‌ای که تجربه‌های مرتبط سه حوزه‌ی شناختی، روانی حرکتی و عاطفی با هم حرکت کنند و کل‌نگر باشند. (حسن ملکی، ۱۳۸۲) مخاطبان این طرح دانش‌آموزان پایه‌های چهارم، پنجم و ششم هستند.

اجرای طرح

ابتدا دانش‌آموزان را با توجه به تعداد آن‌ها به پنج گروه تقسیم کردم و مسئولیت هر کار را به یک گروه دادم که هر کدام چه قسمتی از سفره را درست کنند و چه وسایلی با خود به همراه بیاورند. دو جلسه‌ی ۴۵ دقیقه‌ای را به آن اختصاص دادم و هر گروه را برای انجام فعالیت مختص به خودش توجیه کردم. در ابتدای کار نام فعالیت را که «سفره‌ی هفت‌سین کلاسی» بود، روی تخته نوشتم و طرح را برای آن‌ها توضیح دادم. دانش‌آموزان از اینکه خودشان کار عملی و مفیدی انجام می‌دادند که جنبه‌ی سرگرمی هم داشت، بسیار لذت می‌بردند. در ضمن خودم نیز به‌عنوان راهنما در بعضی مواقع که نیاز بود، به آن‌ها کمک می‌کردم و از مراحل فعالیتشان عکس می‌گرفتم.

وسایل لازم

بطری پلاستیکی آب یا نوشابه ۶ عدد، گواش، قیچی و چسب، پارچه‌ی ساتن سفید، متر، نخ و سوزن، توپ پینگ‌پنگ سفید یا تخم‌مرغ، گندم، قوطی پنیر برای سبزه، منجوق، پولک و وسایل تزئینی دیگر، سی‌دی باطله، خودکار.

نام درس	نوع ارتباط
قرآن و هدیه‌های آسمان	اشاره به رشد و شکوفایی درختان و زنده‌شدن دوباره‌ی طبیعت (اشاره به معاد و روز قیامت)
علوم	روش کاشت دانه‌ی گیاهان (سبزه)، اشاره به بازیافت و استفاده از دورریختنی‌ها
ریاضی	استفاده از متر (واحد اندازه‌گیری طول)، رسم زاویه‌ی راست و متقابل به رأس، ترسیم شکل‌های هندسی و مقارن
کار و فناوری	برش پارچه و استفاده از دوخت‌ها در حاشیه‌ی سفره، رعایت نکات ایمنی و بهداشتی
فارسی	آموزش نمادهای هفت‌سین و معنی کردن نمادها و نوشتن انشا در مورد عید نوروز
مطالعات اجتماعی	مشارکت در کارهای گروهی، بررسی پیشینه‌ی عید نوروز، توجه به آداب‌ورسوم کشور
هنر	درست‌کردن طرف‌های هفت‌سین با دورریختنی‌ها و رنگ‌آمیزی روی آن‌ها، نقاشی سفره‌ی هفت‌سین، تزئین کردن سفره با پولک و منجوق

ارتباط طرح با درس قرآن و

هدیه‌های آسمان

پیامبر (ص) می‌فرماید: «اذا رأیتم الربیع، فاکثروا ذکر النشور» (هرگاه بهار را دیدید، بسیار از قیامت یاد کنید). [مفاتیح‌الغیب، از فخرالدین رازی، جلد ۱۷، ص: ۱۹۴]

در فصل بهار طبیعت زنده می‌شود و همه‌جا سرسبز و باطراوت است. با توجه به این سخن پیامبر (ص)، دانش‌آموزان متوجه می‌شوند که همان‌طور که درختان و گیاهان در فصل زمستان می‌خشکند و در فصل بهار نیز دوباره شکوفا می‌شوند، انسان‌ها هم بعد از مرگ در روز قیامت زنده می‌شوند. نوروز نشانه‌ای از این شکوفایی و زنده‌شدن دوباره است.

ارتباط طرح با درس فارسی

ایجاد فرصت‌های مناسب برای مشارکت

دانش‌آموزان، در فعالیت‌های کلاسی، باعث تقویت مهارت‌های گوش‌دادن، سخن‌گفتن، خواندن، نوشتن و اندیشیدن است. پایه و اساس آموزش فارسی بر تفکر و خلاقیت استوار است. بنابراین تطبیق سفره‌ی هفت‌سین با فارسی می‌تواند خلاقیت ایجاد کند. دانش‌آموزان در این برنامه‌ی ترکیبی با معنی هر یک از نمادهای هفت‌سین یعنی سیر، سماق، سنجد، سمنو، سبزه، سرکه و سیب آشنا می‌شوند. البته قرآن، ماهی، شمع، آینه، سکه و... نیز به سفره اضافه می‌کنند. هدف دیگر، تقویت انشانویسی دانش‌آموزان از طریق نوشتن خاطره‌ی نوروزی و توضیح آداب‌ورسوم نوروزی شهر خودشان است.

آشنایی با نمادهای سفره‌ی هفت‌سین

سنجد: نماد سنجیده عمل کردن و

نشانه‌ی گرایش به عقل، فرزانتگی، عشق، علاقه و مهربانی انسان‌ها به هم است.

سیب: نماد سلامتی و زیبایی و نشان از دوری و گزند از آسیب‌هاست.

سبزه: نماد تولد دوباره و زایش و سرسبزی است.

سمنو: نماد قدرت و نشان خیر و برکت است و غذایی مقوی است که از گندم تهیه می‌شود.

سیر: گیاهی دارویی است که نشان از تندرستی و میکروب‌زدایی و قناعت دارد.

سماق: نماد صبر و بردباری و مظهر طلوع و آغاز دوباره است.

سرکه: نماد تسلیم و رضایت و پذیرش ناملایمات زندگی است.

ارتباط طرح با درس مطالعات اجتماعی

یکی از هدف‌های مهم در دوره‌ی ابتدایی همکاری و سازگاری در گروه است. دانش‌آموزان با فعالیت در گروه خلاق می‌شوند. تهیه‌ی سفره‌ی هفت‌سین یک کار گروهی است که این هدف را بر آورده می‌کند. یکی دیگر از اهداف تلفیق هفت‌سین با درس مطالعات، آشنایی دانش‌آموزان با آداب‌ورسوم جشن نوروز در ایران است. آن‌ها با این تجربه اطلاعات زیادی از نوروز به‌عنوان یکی از کهن‌ترین جشن‌های به‌جامانده از ایران باستان به دست می‌آورند. نوروز همچنین در بعضی از کشورهای همسایه‌ی ایران از جمله افغانستان، پاکستان، ترکمنستان و... جشن گرفته می‌شود.

ارتباط طرح با درس ریاضی

هدف از تلفیق سفره‌ی هفت‌سین با درس ریاضی چنین است:

۱. شناخت و آشنایی با مفهوم اندازه‌گیری و کسب مهارت در رسم شکل‌های متقارن و هندسی.
۲. آشنایی با رسم زوایای راست و متقابل به رأس.
۳. یادگرفتن رسم خط تقارن.

در این قسمت دانش‌آموزان سفره‌ای از پارچه‌ی ساتن به طول ۱/۵ متر را برش می‌زنند و خط تقارن سفره را با نوار پارچه‌ای رسم می‌کنند. سپس اشکال دایره‌ای با سی‌دی و گلبرگ و انواع زاویه‌ها را روی سفره می‌کشند و گوشه‌های سفره

را به‌عنوان زاویه‌ی راست رسم می‌کنند.

ارتباط با درس هنر

در این قسمت گروهی که مسئول ترین سفره هستند، اشکال رسم‌شده روی سفره را با مهره، منجوق یا نگین و... پر می‌کنند. برای دانش‌آموزان توضیح می‌دهیم که بطری‌های آب یا نوشابه را از وسط نصف کنند و قسمتی را که در بطری روی آن قرار دارد، برعکس کنند و در انتهای بطری قرار دهند

در ضمن نکات ایمنی را به آن‌ها متذکر می‌شویم. البته در این قسمت، بعد از برش بطری، دانش‌آموزان ابتدا با گواش روی بطری‌ها را با طرح‌های گوناگون رنگ‌آمیزی می‌کنند. بنابراین ظرف‌های هفت‌سین کلاسی با دورریختنی‌ها آماده می‌شوند. این طرح هم خلاقیت بچه‌ها را تقویت می‌کند و هم صرفه‌ی اقتصادی دارد.

ارتباط طرح با درس علوم

برنامه‌ی درسی علوم باید، در هر کجا که ممکن است، با بقیه‌ی درس‌های ابتدایی تلفیق شود. در جریان تلفیق علوم با بقیه‌ی درس‌ها باید مواظب باشیم که محتوای آموزشی این درس از بین نرود. یکی از سین‌های سفره‌ی هفت‌سین سبزه است که نماد سرسبزی و شادابی طبیعت است. در این قسمت دانش‌آموزان با چگونگی کاشت سبزه آشنا می‌شوند. گروهی که مسئول کاشت سبزه هستند، مقداری گندم را داخل یک قوطی پنبه می‌ریزند، آن را اندکی خیس می‌کنند و روی آن را با یک دستمال پارچه‌ای می‌پوشانند. بعد از چند روز که گندم‌ها جوانه زدند، آن‌ها را در معرض نور آفتاب قرار می‌دهند و هر بار هم مقداری آب روی آن می‌پاشند. البته می‌توانیم بعد از جوانه‌زدن، مقداری هم خاک مناسب اضافه کنیم. به این ترتیب دانش‌آموزان متوجه رشد سبزه نیز می‌شوند و به این نتیجه می‌رسند که برای رشد گیاهان، نور خورشید، آب، خاک مناسب و... ضروری‌اند.

ارتباط طرح با درس کار و فناوری

هدف از تدریس کار و فناوری، آشنایی دانش‌آموزان با پروژه‌های عملی، طراحی،

فنی و هنری است. همچنین آن‌ها در مورد مشاغل، مهارت‌هایی کسب می‌کنند که باعث رشد خلاقیت و تجربه‌ی واقعی توسط خودشان می‌شود.

ارتباط هفت‌سین با کار و فناوری در دوختن سفره و به‌کاربردن انواع دوخت‌ها مانند دندان‌موشی، شلال ساده، زیگزاگی و... و همچنین به‌کاربردن نکات ایمنی و بهداشتی است. به‌گونه‌ای که بچه‌ها یاد بگیرند هنگام کار با سوزن به دست و صورت خود یا دوستانشان آسیبی نزنند. همچنین کاشت سبزه یکی از مازول‌های (پودمان‌های) درس کار و فناوری است که دانش‌آموزان باید یک گل یا گیاه را بکارند.

نتیجه‌های مطلوب طرح

۱. ایجاد خلاقیت و نوآوری در دانش‌آموزان؛
۲. پی‌بردن به ارتباط سفره‌ی هفت‌سین با درس‌های گوناگون؛
۳. استفاده از دورریختنی‌ها در زندگی؛
۴. احساس مسئولیت و تقویت روحیه‌ی گروهی؛
۵. آموزش کاشت دانه در کلاس؛
۶. رعایت نکات ایمنی و بهداشتی؛
۷. آشنایی با عید نوروز و آداب‌ورسوم آن؛
۸. تقویت فعالیت‌های هنری؛
۹. شاد و فعال بودن در کلاس؛
۱۰. پی‌بردن به قدرت خداوند؛
۱۱. پرکردن اوقات فراغت دانش‌آموزان.

پیشنهادهای

۱. تلاش کنیم در کلاس درس طرح‌های نو و خلاقانه را به دانش‌آموزان ارائه دهیم؛
۲. کلاس را دانش‌آموز محور اداره کنیم، نه معلم‌محور؛
۳. در هنگام کار با قیچی، سوزن و چاقو، مواظب دانش‌آموزان باشیم؛
۴. دانش‌آموزان را بعد از اجرای طرح تحسین و تشویق کنیم؛
۵. این طرح را می‌توانیم در پایه‌های پنجم و ششم به‌راحتی اجرا کنیم؛
۶. تدریس و طرح‌ها را در کلاس به‌صورت عملی و ایفای نقش توسط دانش‌آموزان اجرا کنیم؛
۷. از اولیا برای دیدن کارهای عملی و خلاقیت‌های فرزندانشان دعوت کنیم؛
۸. تجربه‌های خلاق را به‌صورت نمایشگاه به کلاس‌ها و معلمان دیگر نشان دهیم؛
۹. با تدریس تلفیقی درس‌ها، یادگیری را جذاب‌تر و پایدارتر کنیم.
۱۰. دانش‌آموزان را با اهداف طرح آشنا کنیم؛
۱۱. برای پرورش حس زیبانشناختی دانش‌آموزان از هنرهای جذاب دیداری و شنیداری استفاده کنیم.